

Mánnggakultuvrralašvuođa oahpu sámáidahttin Sámi allaskuvllas

ASTA MITKIJÁ BÁLTO – LIV ØSTMO

Álgu

Sámis lea dábalaš čuoččuhit ahte mii sámít leat juo mánnggakultuvrralaččat ja mii leat hárvánan hálddašit mánnggakultuvrralaš deaivvademiid. Muhtun muddui lea duohta ahte dákkár gullelašvuotta addá gelbbolašvuođa hálddašit dan birrasa masa olmmoš lea šaddan. Muhto sámi servodat dárbbasa maid ovddidit gelbbolašvuođa geahččat ja áddet kultuvrra eanet guorahalli čalmmiiguin, áican dihte variašuvnnaid, nuppástuvvamiid, seammaláganvuodaid ja erohusaid. Maiddái Sámis gáibiduvvo virgeolbmui dakkár máhttu ahte sii gieđahallet olbmuid vuoiggalaččat ja bealátkeahcesvuogi mielde.

Demokrátalaš servodagain lea vuodđojurdda ahte iešguđetge olmmošjoavkkut ja álbmogat mat juogadit seamma territoriija, sáhttet ráfis ovtastallat ja lámčit dili buori ja dearvvašlaš gulahallamii. Dát leat árvvut maid eanaš riikkat máilmmis juogadit, dattege gávdnovit konflikttat, rasisma, olggušteamat ja oidimat maiddái davviriikkain. Mánnggakultuvrralaš áddejumi várás lea ollu guovlluin máilmmis ásahuvvon oahppu, dainna ulbmiliin ahte galgá hukset buoret gulahallama ja áddejumi olbmuid gaskkas. Dieinna ulbmiliin ásahii maiddái Sámi allaskuvla mánnggakultuvrralaš áddejumi (MKÁ)- joatkkaoahpu 1994 oahpaheddjiide, journalisttaide, dearvvašvuodabargiide, politiijaide, ja eará virgeolbmuide. Oahppu heivehuvvui sámi dilálašvuodaide.

Dán čálloš guorahalle muhtun vásihusaid MKÁ-fága oahpaheamis mii lea leamašan munno ovddasvástádussan ja maid letne lágidan 1994–2002. MKÁ-fága lea lágiduvvon oasseáiggeoahppun jagi badjel, ja lea sihke MKÁ 1 ja MKÁ 2, jagi oahppu guovtti oasis. Dán lágidedtiin letne várván ahte studeanttat rahčēt luvvet iežaset normatiiva áddejumiin, mii ieš-

alddis lea lunddolaš buot olbmuide. Dát bohtá das ahte juohke olbmos leat kulturčatnasumit ja danin juohke ođđa studeantajoavku lea ferten oahpahallat áicat man láhkai diekkár čatnasumit sáhttet dahkat olbmo ovttáčalmmagin. Ovttáčalmmatvuohta dagaha, ahte olmmoš ii ovddit bealátkeahes vuogi ja ii vávjje iežas bealálašvuođa. Lea hástalus beassat eret ovttáčalmmatvuođas ja oaččuhit studeanttaid kritihkalaččat guorahallat čatnašumiid ja bealálašvuođaid.

Čuolbmaásaheapmi

Dás álggos vuos válddahalle oahpu prinsihpaid ja soames beliid sámi árbevirolaš oahpahanlágideamis, mat leamaš váikkuheaddjín oahpu prinsihpaid čađaheapmái. Válddahallan lea vuođđun čuolbmaásaheapmái.

Čuolbma

Artihkkalis reflekterejetne oahpahusa mealgat maŋŋá go letne lágidan oahpu ja guorahalle mo studeanttaid vásihusaid ja mitalusaid geavaheapmi lea doaibman oahppanproseassas. Reflektaremii gullá maid jearrat makkár oahpahan- ja oahppanvuogit leat heivehuvvon ja vuhttojito sámi árbevirolaš oahpahanvuogit oahpu lágideamis.

Dán čállosa sáhtta oaidnit maŋne bargun, mas reflekterejetne dán geahččaladdama birra retrospektiivalaččat. Go dákkár barggu bidjá pedagogalaš rámma sisa, de sáhtta nu go Laursen, gohčodit dán refleksiiva didaktihkalaš bargun. Dán áiggi lea didaktihka sadji nuppástuvvan. Ii adno šat nu ávkkálaš ovdalgihtii plánenbargu, baicce deattuhuvvo maŋnebargu. Oahpahusa galgá árvvoštallat nu ahte dán vuođul sáhtta jotkkolaččat muddet ja buoridit oahpaheami. (Laursen 1997.)

Oahpu prinsihpat loktejit studeanttaid iežaset vásihusaid ja dovddiidusaid oidnosii. Dáidda lea addon stuorát sadji go dábálaččat oahppofálaldagain. Dat guoská maiddái mitalussii bargovuohkin. Guorahallege leat go dát prinsihpat ja oahppanlágideapmi mat dagahit ahte studeanttain vuhtto ieš-ovdáneapmi, analyhtalaš kulturádejujumi ja nanosmuvvan reflektarendáidu. Guorahalle dáidda lassin makkár ovddut dán oahpu lágideamis leat mat sáhttet ovddidit sámiid ja eamiálbmogiid fápmudahttima. Guorahalle maid

mo teorehtalaš čieknudeapmi ovddida kultursensitivitehta ja mo dát bohtá ovdan oahppanproseassas. Guorahallama dahke studeanttaid bargguid ja mitalusaid, munno bargonotáhtaid ja studeanttaid árvoštallama vuodul.

Oahpu prinsihpat ja bargovuogit

MKÁ-oahpu sisdollui gullá kulturdoahpaga ja kultuvrraid rasttideaddji gulahallama čieknudeapmi. Lassin galget studeanttat oahpásmuvvat kultur-analyhtalaš reaidduide ja diehtit man láhkai identitehta ja kultuvra leat čadnon oktii. MKÁ-joatkkaoahppoplána mielde, studeanttas gáibiduvvo vuoddoahppu ja unnimusat guokte jagi bargohárjáneapmi beassat ohppui. Bargohárjáneapmái lea dárbu danin go studeanttaid vásihusat, beroštumit ja mitalusat galget oahppoplána mielde dahkkot fágalaččat relevántan, geatnegahttin ja eaktun bargovuogi iešvuhtii. Oahppu lea okta Sámi allaskuvlla oahpuin mii lea fálojuvvon aivve dárogillii, dainna ulbmiliin ahte oasuhit maiddái dárogielat sámiid ja earáid. MKÁ fáttáin lea maid leamašan viiddis kursadoaibma sihke sámii- ja dárobargobirrasii. Sihke joatkkaoahpus ja kursadoaimmas leat studeanttat geatnegahtton bargat smávít dahje stuorát bargguiguin, main geavahit iežaset vásihusaid vuodđun. Dáin bargguin galget oahppat guorahalli metoda, oahppat válddahallat konteavstta ja guorahallat man láhkai áššit gullet oktii dahje mo dáid buohtastahttit. Oahppoplána iešvuhtii gullá ahte studeanttaid vásihusat lohkkojit fága lohkanmeari sisa. Eará iešvuohta lea maid ahte studeanttaid penšuvnnalaš ovdáneapmi lea okta oahppoulbmiliin. Árvoštallan lea dehálaš bargoreaidu juohke čoagganeapmái ja maiddái oahppojagi loahppa-bargguide.

Vásihusaid sadji oahpus

Bargovuogi letne heivehan dainna lágiin ahte studeanttat besset mitalusaid bokte buktit ovdan vásihusaideaset. Studeanttaid mitalusat leat dávjá bidjan álggu dasa maid sii čállet stuorát prošeaktabarggus. Mitalusa sadji MKÁ oahpus ii leat dattege dihtomielaččat plánejuvvon. Easka dál maŋŋá oidne dan ovdamuni ja sáhte čujuhit dutkamušaide dán oktavuodas. Mitalusat gullet sámii árbevirrui ja dain lea guovddáš sadji oahppanlágideamis, čilge Balto. (Balto 1997: 58–59.) Nergård maid deattuha mitalusaid mearkkašumi sámii diehtofievrrideamis, go dát doibmet vásihusaid vuorkán ja vuodđun áddejumiide ja áiccalmasvuodáide. Ja nu mitalusat speadjalastet sámii

jurddašanvuogi. (Nergård 2006: 78–79.) Muitalus lea dat mii fievrrida sámi dieđu ja dieinna lágiin sáhtá lohkat ahte mitalus lea árbevirolaš oahpahamálle, čilge fas Kuokkanen. Diehtu lea giela sisa godđojuvvon ja bohtá ovdan njálmmálaš ovdanbuktimiin. (Kuokkanen 2000.) Maiddái Linda Tuhiwai Smith (1999) ja Marie Battiste (2000) atniba mitalusa divdna go lea sáhka álgoálbmogiid dekoloniseremis. Mitalus leahkku uvssaid juogadit, muittašit ja dulkot dáhpáhusaid maid koloniseren lea dagahan olbmuid ja álbmogiidda.

MKÁ-fága geahččanvuogit

Kultuvrralaš sensitivitehta ja analyhtalaš jurddašeami ovddideapmi leat guovddázis oahppofálaldagas. Danne čilgejetne dáid osiid teoriijaid mielde mat ledje anus MKÁ oahpaheamis. Maŋimuš jagiid leat almmustuvvan odđa dutkamušat ja teoriijaid kultursensitivitehta ovddideami birra, e.e. sámi relaterejuvvon váldofága- ja doavttirgráda dutkamušat. Moai ean čuovvul dáid dutkamušaid dađi eanet, go dás guorahalle dušše daid kultursensitivitehtii gullii teoriijaid mat ledje studeanttaid lohkanmearis áigodagas 1994 gitta 2002 rádjái.

Kulturdiehtu ja áddejupmi

Studeanttat leat bargan Kvernmo ja Stordahl (1990) ja Stordahl (1998) teoriijaiguin maid leaba ovddidan sámi psykiatriija oahpu várás. Sudno viggamuš sámáidahttit fágasuorggi lea leamašan ávkkálaš maiddái Sámi allaskuvlla mánggakultuvrralaš áddejumi ohppui.

Stordahl ja Kvernmo earuheaba gaskkal kulturduogáža, kulturdieđu ja kulturáddejumi¹. Kulturduogáš lea sudno čilgehusas juoga mii mis buohkain lea riegádusas, dasgo mii buohkat riegádit muhtun kultuvrralaš oktavuhtii. Muhto eanaš olbmot eai leat dihtomielaláččat dan hárrái, eaige jurddaš, mo duogáš ivdne ja váikkuha jurddašeapmái. Mis lea kultuvrralaš olggoš dahje doavdnji, man sisa leat páhkkejuvvon ja man mii berret dovdat ja diehtit. Dasto leat erohusat majoritehtii ja minoritehtii gullii olbmuid gaskka. Dávjá lea eanádahkii gullii oktagassii su kultuvrralaš duogáš čabučielggas,

---

¹ Artihkkal lea dárogillii, doahpagat leat sámegillii heivehuvvon ja sitáhtaid letne jorgalan.

su kultuvra lea dat mii lea normála. Stordahl ja Kvernmo čilgeba ahte *kulturduogáš* lea diehto-, doaiman- ja árvvoštallanvuoddu maid olmmoš oamasta go šaddá dihto kultuvrii. Dát addá álgovuolggalaččat gealbbu oassálastit morálalaš ja kultuvrralaš searvevuhtii». (Kvernmo – Stordahl 1990: 5.)

Stordahl ja Kvernmo deattuheaba ahte kulturduogáš ii mearkkaš ahte máhtá ja diehtá buot kultuvrra birra masa lea šaddan. Diehtu lea mángga dásis ja sii, geat leat bajásšaddan muhtun kultuvrra siste dovdet ja dihtet diehtelasat eanet dan birra go dat odđa olbmot, geat bohtet eará guovlluin ja leat eará kultuvrii čadnojuvvo. Beroškeahhtá kulturduogáža ovdamuniin, de ferte juohkehaš ain joatkit gazzat dieđu ja máhtu. Muittuhuvvot ahte kultuvrra siskkobealde leat erohusat buot dáin namahuvvon surggiin. Diehtu maid olmmoš oamasta kultuvrra surggiin, historjjá, eallineavttuid, mánáidbajásgeassima, sosiála gaskavuodaid, buolvvaid gaskavuodaid, sohkkabeallorollaid, religiuvna, politihka, veahádatpolitihka birra gohčodeaba Kvernmo ja Stordahl *kulturdiehtun*. (Kvernmo – Stordahl 1990: 8.) Kulturdihtui gullá maid dihtoštit makkár erenoamán váttisvuodaid ja vuostálasvuodaid veahádatálmot dahje stigmatiserjuvvon joavkkut vásihit.

Veahádahkii gulli olbmot bággejuvvojit dovdat máilmmi majoritehta čalmmiiguin, máhttit sin giela, dovdat sin jurddašeamii ja kultuvrra. Nie ohppet veahádatolbmot molssodit perspektiivvaid gaskka ja šaddet oahppásat majoritehta kultuvrii. Go olmos váilu diehtu nuppi kultuvrra birra, de sáhtá gazzat oahpu dan birra ja lasihit alces kulturdieđu. Kulturdieđu áddejupmái ferte čáhkkehít vejolaš nuppástumiid ja variašuvnnaid. Ferte váruhit ahte kulturdiehtu ii stirdo «giissá dávviriidda» ja šatta olgguldassan. Diekkár geahččanvuohki čatná olbmo ja gohčoduvvo dávvirin-dahkat kultuvrra dahje essensialiseret dan. (Kvernmo – Stordahl 1990: 8.)

Kulturáddejupmi gáibida beroštit ja guorahallat makkár variašuvnnat gávdnojit das mo olbmot organiserejit iežaset sosiála eallima ja man láhkai dát variašuvnnat albmanit. Dás sáhtašii maid geavahit doahpaga kontekstualiseret mii lea bidjat daguid ja dáhpáhusaid dilálašvuodaide, olbmuid rollaide, áiggiide ja báikkiide maid dat gullet. Kulturáddejupmi maid gáibida ahte áddet man láhkai mii ieža leat oassálastit sosiála systemas ja dainna lágiin guoddit sosiála konvenšuvnnaid, maiguin leat bajásšaddan ja maid guovdu mii eallit. Stordahl ja Kvernmo čoahkkáigeassiba nappo

kulturáddejumi ná: «kulturáddejuvpmi lea teorehtalaš áddejuvpmi mii gealbuda analyhtalaččat bargat olmmošgaskavuodáiguin sihke mánggakultuvrralaš ja ovttakultuvrralaš birrasiin» (Kvernmo – Stordahl 1990: 5). Olbmot leat oassálastit dahje searvideaddjit praksissuorggis, muhto olmmoš ferte maiddái leat dárkojeaddji nu ahte sáhttá geahččat metaperspektiivvas dan maid lea bargamin. Olmmoš ferte leat reflektiivvalaš, mii mearkkaša ahte ferte leat dáhttu ja beroštupmi buohtastahttit iežas ja earáid kulturdieđu. Jus váilu iešreflekušvudna, de sáhttá fargga šaddat nu, ahte dieđut báhcet dušše fáktan ja sotketkeahces diehtun. Kulturdeaiivvadeamiid giehtaguššan ii berre vuodđuduvvot mielastuvvamiidda dahje intuitiivvalaš dovdduide, maid lea váttis gaskkustit dahje divaštallat.

Go galgá buoridit gulahallama, de fertet geavahit teoriija viiddidan dihte iehčamet gelbbolašvuoda, ja mii fertet ieža maid searvat ovddidit teoriija dán suorggis. Dát teorehtalaš suokkardallan čájeha ahte eat berre vuodđudit iehčamet kulturdeaiivvadeamiid giehtaguššama oaivvállallamiidda, muhto baicce bidjat albmonemiide doahpágiid, vai min praksisáddejuvpmi jorrá fágalažžan (Stordahl 1998).

Kulturdeaiivvadeamiid ja fápmu

Kulturdeaiivvadeapmi čilge dan mii dáhpáhuvvá go iešguđet vásihus- ja kulturduogážiid gullii olbmot deaiivvadit. Lea dábálaš jurddašit ahte kulturdeaiivvadeapmi lea dásseárvosaš, muhto dán oktavuodas lea dehálaš čujuhit ahte go doaba geavahuvvo álgoálbmot oktavuodas, de čiehká dat dájvja fápmostruktuvrraid.

Fápmostruktuvrrat ilbmanit mikro-, gaska- ja makrodásiin servodagas, mas mikrodássái gullet ovttaskasolbmuid deaiivvadeamiid, gaskadássái joavkkuid deaiivvadeamiid ja makrodássái stáhta ja álbmogiid gaskavuohhta (Barth 1994). Eanádatálbmogiid gullii olbmot leat dájvja fápmoposišuvnna. Ráđđejeaddji joavkkut, nu mo eanádatálbmogat, loktejit iežaset beroštumiid ja perspektiivvaid mearredeaddjin go servvoštallet earáiguin, erenoamážit vehádatálbmogiin. Sii geat ráđdejit, mearridit mii lea normála ja gustojeaddji. Dattege leat eanetlohkui gullii olbmot hárvve dihtomielalaččat iežaset fámu hárrái. Álgo- ja vehádatálbmogiid posišuvdna gáibida ahte sii heivehallet iežaset eallima fámuhisvuoda diliide mat muhtumin maiddái buktet gillámušaid ja muhtumin fas vuolggahit lihkadusaid. Ráđđejeaddji

fámu gohčoda Marianne Gullestad hegemoniijan. Dážaide lea váttis áddet ahte sin relašuvdna vehádatálbmogiiguin lea struktuvrraide darvánan. (Gullestad 2002: 16.) Sápmelaččat vávjet ahte sin gaskavuodát dážaiguin doibmet dáža hegemonalaš eavttuid mielde.

Čuovvovaš kapihttalis čájehetne ovdamearkkaiguin mo kulturdiehtu, -áddejupmi ja -duogáš ja maiddái fápmorelašuvnnat konkretiserejuvvojit studeanttaid mitalusain ja vásihusain. Seammás guorahalle man láhkai dát barggut ovddidit kultursensitivitehta.

Studeanttaid smávva mitalusat

Mitalusaid analyseren

MKÁ-oahpu guovddáš bargovuohkin letne geavahan studeanttaid iežaset mitalusaid ja vásihusaid, maiguin sii leat kultuvrralaš deaivvadeapmái guoski áššiid guorahallan. Studeanttat välljejit fáttá dahje ja ohppet sirret gaskal dilálašvuodaid/dáhpáhusaid válddahallama ja dáid dulkoma. Sáhtá dadjat ahte dát lea dego smávva dutkanprošeakta mas studeanta válddahallá dilálašvuoda ja váruha ahte ii duđa dušše dasa maid son jáhkká dili birra, muhto iská válddahallama doallevašvuoda. Dasto čuovvu dulkonoassi mii gáibida analyseret ja reflekteret dáhpáhusa, čatnat dán teoriijaide ja čilgehusmáliide. Nu sáhtá doahpagastit dáhpáhusaid odđa láhkai. Hárjehaladettiin sirddaša guovtti posišuvnna gaskka, dan ahte lea oassálasti dahje lea áici muhtin searvevuodas. Go váldá dutki posišuvnna mii lea váddáseabbo, de ferte geahččalit leat áici. Muhto juohkehaš ferte maid iežas oassálastiposišuvnna guorahallat. Go lea válddahallan ja dulkon, de bidjá dábáláččat studeanta ovdan olles studeantajovkui iežas barggu ja ožžot kommentáraid sihke mielstudeanttain ja oahpaheaddjis.

Studeanttaid konteksta

Studeanttaid mitalusat ja vásihusat leat kontekstualiserejuvvon mii mearkkaša ahte dat čatnasit dáidda dilálašvuodaide main sii leat vuolgán. MKÁ-oahpu studeanttat ovddastit sámi girjái vuoda. Sii bohtet sámi

ja sámi-dáru birrasiin, gos sámit leat eanet- ja unnitlogus. Sáhtta lohkat ahte studeanttaid duogážit ja persuvnnalaš vásihusat speadjalastet áige-guovdilis sámi diliid ja sii buktet varas servodatdieđuid «lohkamearrin» studeantajovkui. Stordahl doahpagastá sámi diliid vuohkkasit, go čállá ahte sámit gullet kultuvrii, mii lea gártan minoritehta dillái, mii lea vealahuvvon ja man leat geahččalan jávkadit. Sin etnohistorjjás leat ollu persuvnnalaš vuolláneamit. Stordahl čujuha nákkáhallamiidda dan alde mo galgá leat sápmelaš ja seammás leat oassálastin odđáigásaš servodagas. Dát šiehtadallamat bohtet ovdan diskurssain smávva árgabeai-áššiin, nugo gárvodan- ja ássanstiillain ja ságastallamiin sámi álbmotválljenorgánaid ásaheami birra. (Stordahl 1996: 158.) Stordahl čatná dáid šiehtadallamiid servodatlaš struktuvrraide, man láhkai dát leat oassin sámiid etnopolitihka ovddideames sihke sisriikkalaččat ja gaskariikkalaččat.

Kultursensitivitehta ovdána

Kultuvrralaš ovdanbuktimiid sáhtta guorahallat mángga geahčastagas, dás bidje deattu guovtti váldoperspektiivii, juogo mii árvvoštallat kultuvrra dovdomearkkaid dahje válddahallat ja guorahallat daid. Studeanttat konstruerejit odđá sámi áddejumiid ja ráhkadit govaiddas mo čoavdit sápmelašvuoda modearna áiggis.

Studeanttaid mitalusain vávjit liikká mo olbmos lea oalle čavga normatiiva dahje árvoordnejuvvon kulturáddejupmi mii čatnasa diehto-, doaibman- ja árvvoštallanvuodđui mas omd. oahppat ahte gákti galgá lea alit láddis, vassis čuolddabáddi lea boagán, badnonsuonaid berre geavahit, min suopman lea dat mii lea rievttis sámegeiella ja siseatnan sámit leat dat albma sámit. Dieđut eai leat «buhtes» dieđut, muhto dáidda leat baicce čadnon njuolggadusat mat váikkuhit min daguide ja doaimmaide. Go studeanttat fuobmájit mo dieđu «čiegus» njuolggadusat sáhttet olgguštit olbmuid, de šaddá dehálaš dovdat sániid, teoriijaid ja čilgehusaid mearkašumiid ja váikkuhusaid.

Nuppi dáfus ii leat mihkkege boasttuvuodaid das ahte lea normatiiva. Studeanttat leat mielde huksemin sámi servodaga ja beroštit diehtit ja dovdat kultuvrralaš árvvuid ja maiddái árvvoštallat dáid ávkki boahhte buolvvaide. (Halvorsen 2004: 20.) Muhto ásahus- ja servodatovddideamis dárbbáša oaidnit ja váldit vára buot servodatlahtuin, dasgo buohkain lea seammá olmmošárvu. Searválagaid oahpaheddjiin gieđahallet studeant-

tat gullelašvuoda čatnašumiid ja girjás duogážiid, ja dieinna lágiin ovddiduvvo studeanttaid dáidu áicat sihke earáid ja iežaset bealálaš- ja bealátkeahtesvuoda. Aistton Kvernmo ja Stordahl sii dovdaohtet «čuovg-gahis dielkkuid» mat hehttejit oaidnimis sosiála erohusaid ja variašuvnnaid (Kvernmo – Stordahl 1990: 6).

Vásihusaid guorahallan lea ávkkálaš, muhto dáidda dárbbáša lasihit kulturdieđu (Kvernmo – Stordahl 1990). Studeanttat mitalit man váttis lea muhtumiidda go duoji galgá rievdadit. Sáhtta go duoji ođasmahttit vai galggašii go omd. gákti gorrot dušše alit ládđis ja sáhtta go heaitit suonaid batnimis ja geavahišgoahtit fabrikkas ráhkaduvvon suonaid. Sin mitalusat čájehit váilevaš dieđu duoji birra, dan historjjás, mo duodji bisuhuvvo ja mo ođasmahttojuvvo ja maiddái makkár variašuvnnat gávdnojit báikkis báikái. Go dáidda dieđuide vel lasiha eará servodatlaš diskurssaid duoji birra, de leat studeanttaide áibba eará eavttut áddet dáhpáhusaid ođđa ja mángga geahčastagas.

Servodatlaš oaivillonohallamat mitalit eanetgo fáktadieđut áššiid birra, dat buktet ovdan olbmuid dovdduid, miellaguottuid ja árvvuid. Dovddut leat maid dieđut áššiid birra ja Nergård čállá ahte muhtimin leat mitalusat suohtastallama dihte ja nuppe hávi fas lea dain morála ja njuolggadusat (Nergård 2006: 25). Nie leat maid studeanttaid mitalusain mánga dási. Vuos lea dat oassi mii ihtá ovttatmanos oidnosii ja dasto lea nubbi bealli, mii lea čihkosis ja mii ovddasta árvooainnu.

Nu leage sáhka das, ahte studeanttat guorahallet makkár árvu, meinnet dahje mearkkašupmi lea mii guoddá kultuvrralaš ilbmanemiid, nu mo boagán-ovdamearkkas. Mitaluvvo buvdabargi birra gean mielas lea vuotta ja boagán dušše čuolddabáddi, masa eai leat čadnon doaimmat ja meinneget ja nuppi olbmo imaštallama mo bat nie sáhtta áddet čuolddabáttiid. Ságas-taladettiin bohtet ođđa imaštallamat, ahte leago dárbu beroštit mii lea boagán ja mii lea vuotta. Naba jus sii gehččet dáid báttiid symbolan, man mearkkašumit eai dárbbáš leat seammá olbmos olbmui. Eará oasis sámi kultuvrras, mat dávjá namuhuvvojit, leat giella, gákti ja boazodoallu, ja ollugat dohkkehit dáid leat dehálaš sámi symbolan. Muhto jus lea nu, ahte symbolat eai mearkkaš maidege olbmui, jus daidda eai leat čadnon dovddut, dahje jus ii máhte dáid mearkkašumi dulkot, de dat báhcet dušše olgguldas symbola dássái. Studeanttat hárvánit guorrat symbolaid mearkkašumi ja

gávnnaht maid dán oktavuodas ahte sámiid gaskkas lea girjáivuohta. Øyvind Dahl deattuha ahte lea dajakeahthes koda, mii guoddá symbola ja lasiha ahte kultuvrralaš ovdanbuktinhámiin sáhtá áicat ahte dáin lea olgguldas hápmi, muhto maddái meinnet, mii guoddá dáid hámiid. (Dahl 2001: 58–59.) Go studeanttat árvoštallet sámegávtti geavaheami, de lea dát ollu eanetgo iskat makkár hámit, ivnnit ja historjját gávdnojit. Studeanttat oidnet iežaset vuostálasvuoda: jus nággejit doalahit gáktemálle nugo dat lei sin iežaset nuorravuodas, de manahit geavaheddjiid. Sáhtá mearkkašit ahte ollugat eai gille gárvodit gávttiin ja dát šaddá vahágin sámi duodjái ja sámi árbevieruide. Muhto jus miehtá rievdademiide, de báhcá jearaldahkan, man ollu gávtti sáhtá rievdadit ovdalgo dan árbevierru jávká. Sii suokkardallet maddái dan maid mii rievtti mielde «guoddit» go coggat gávtti: Leatgo čájeheamen iežamet ruohttasiid, leatgo činadan, leatgo čáppášeamen sámi duoji, leatgo bággejuvvon gávtti coggat vai leago dušše lunddolaš gávttiin gárvodit? Buot dieidda gažaldagaide leat čilgehusat, main leat meinnegat. Dan sáhtá gohčodit metadiehtun dan birra, maid gákti, eará diŋggat ja doaimmat mearkkašit olbmui.

Okta álgoálbmogiid dovdomearkan lea sin fámuhisvuoda dilli. Fámuhisvuoha guoská váilevaš iešmearrideapmái systema dásis ja indiviida dási olggušteapmái ja badjelgeahččanvuhtii. Dáruiduhttin lea čalbmáičuohcci fápmogeavaheapmi, go lea leamašan guhkes áiggi systemáhtalaš oassin Norgga almmolaš fápmo- ja politihkalaš struktuvrrain ja áigumušain. Olggušteapmi, badjelgeahččan ja fuonášeapmi náli- dahje čearddalašvuoda geažil ja vealaheapmi muđui, leat kompleksat ja dávjá darvánan servodatstruktuvrraide ja jurddašanmáliide. Nállemállet jurddašeapmi vuolgá hegemonalaš kulturoainnus ja lea olbmuid áddejumiide cieggan ja dienu šaddan almmolašjierbmin. Olggušteami ja badjelgeahččama leat sámít guhká vásihan sihke indiviidadásis ja olles álbmogin. Nuppe dáfus, maddái sámiid gaskkas ja sámi servodagain gávdnojit olgguštanpraksisat, ovdamearkka dihtii sáhtá namuhit mo sámít ieža olgguštit nuppiid sápmelaččaid. Dát olggušteapmi dagaha nu go Høgmo čállá ahte dárú konteavsttas ferte sápmelaš čiehkát iežas sámevuoda ja sámi konteavsttas fas juogo čájehit dahje beahttit iežas sámi gullelašvuoda. (Høgmo 1986). Studeanttaid mitalusat guorahallat áiddo dáid gažaldagaid.

Fámuhisvuoda, badjelgeahččanvuoda ja vealaheami giedahallan lea dehálaš oassi oahpus, mii lokte vásihusaid servodatlaš struktuvrraide. Go studeant-

tat galget bidjat dáhpáhusaid dán dássái, de dárbbasit dovdat sámi historjjá ja dáruiduhttima historjjá. Studeanttaid muitalusat olggušteami ja badjelgeahččama birra leat sihke indiviida- ja álbmotdásis. Okta muitalus lea dan birra go bárdni fuobmá ahte su áhčči, gii ii leat goassige máhttán sáme-giela, fáhkka álgá sámástit. Áhčči lei ferten čiehkát sápmelašvuodas fidnen dihtii barggu ruvkefitnodagas Ruošša rájá lahka. Go bidjá dán dáhpáhusa historjjálaš perspektiivii ja konteaktualisere dáhpáhusa dan vuodul, de boahtá ovdan mo Norga anii sápmelaččaid ja láddelaččaid nu stuorra áittan sihkarvuhtii Ruošša rádjaguovlluin, ahte rivvejedje sis giela ja sin iežaset čerdii gullii identitehta. Dát čájeha mo historjá buktá ođđa čilgehusaid dáhpáhusaide, mii viiddida oainnu persuvnnalaš dásis gitta riikkaidgaskasaš fápmorelašuvnnaid dássái.

Olgguštanpraksisat gávdnojit maiddá sámiid gaskkas ja dáhpedorpmis maid sáhtta olgguštit. Studeanta muitala dan birra go boazodollui gulli eadni vuollána dearvasvuodadivššáriin nákkáhallamis dan birra guđe ritmmain máná borran- ja oadđindábit galget leat ja son jávohuvvá ja vuolgá. Son šaddá fámoheapmin, nugo Gullestad čállá ahte badjelgeahččanvuotta mielddisbukta fámuhisvuoda (Gullestad 2002: 171–172). Muhtun háviid leat studeanttat eadnerollas, nuppe vuoru leat sii virggálaš doaimmas. Sii hárvánit guorahallat goappašiid beliid, oaidnit eatni fámuhisvuoda go ii máhte ákkastallat iežas bajásgeassinoainnu ja dasto fuobmát ahte dearvasvuodadivššár ii iešdáhchos badjelgeahča. Divššár lea baicce dagalduvvan iežas virggálaš jurddašanmállii, ii ge oainne eará dearvasvuoda áddejumiid go iežas. Fuonáseami ja badjelgeahččama ferte áicat, nu mo Høgmo (1998) čállá, go dat kommuniserejuvvo smávva lihcastagain, geahčastagain, jietnageavahemiin ja sátneválljemis. Maŋŋá lea álki šiitit ja hoigadit siva dasa, gii badjelgehččojuvvo, go son dat boastut dulko dilálašvuoda. Sihke badjelgeahččis ja badjelgehččojuvvon olbmos gáibiduvvo gealbu kodaidda hálddašit ja dulkot. Buot rašimus lea studeanttaide giedahallat ja áicat áššiid main sápmelaš badjelgeahččá nuppi sápmelačča, omd. eahpida su leat rievttas sápmelažžan dahje bealkkeha su leat super-sápmelažžan.

Sámi gullevašvuoda, sámevuoda sisdoalu nákkut ja oavillonohallamat leat eatnat ja maŋggaláganat. Dat čájehit ahte gullevašvuhtii ii gávdno okta čilgehus. Gullestad čilge ahte identitehta lea álo šiehtadallamiid duohken. Dat ii mearreduvvo oktii agibeavái, muhto servvoštallamis šiehtadallo, divaštallo ja dohkkehuvvo ja eará háve fas eahpiduvvo. (Gullestad 2002:

245.) Sámiid nákkáhallamat gullevažvuoda birra ja ii-gullevažvuoda birra, das mii lea rievttis sámevuotta ja man ollu sápmelaš galgá leat ovdalgo dohkke, buot diet muitalit mas sámi servodat berošta, go lea huksemin ja heiveheamen iežas odđa áigái.

Okta erenoamánvuotta MKÁ-oahpus mii spiehkasta eará MKÁ-joatka-oahpuin Norggas lea, ahte studeanttat ohppet áicat, guorahallat ja iskat sámi-, álgoálbmot ja veahádatálbmoga perspektiivva kulturdeaiivdemiin. Dát buktá odđa dieđuid MKÁ ságastallamiidda mat hástalit eanetlogu olbmuid guorahallagoahtit iežaset praksisiid ja áddejumiid. Sáme- ja veahádatálbmoga jietna dárbbášuvvo iktiit eanádatálbmoga hegemonalaš jurddašeami ja hástalit MKÁ-oahpu vuodu muđui Norggas.

Oahppama muitalus

«Manne mun in oahppan dán ovdal, mu eallin livččii lean áibba earálágan», dajai muhtun sámeštudeanta mánggakultuvrralaš áddejumi oahpu loahppa-árvoštallamis ja čujuhii kulturáddejumi oahpu mávssolašvuoda sámi servodahkii ja alces persovnnalaččat. Studeantta dovddasta leat oahppan ollu, ahte MKÁ-oahppu lea lihkestuvvan. Letne gullan ollu sullasaš máidnumiid, ahte studeanttaide lea vásihusaid juogadeapmi ja dáiguin ávkkástallan leamašan buot mávssoleamos oassi oahpus. Dál, mánggaid jagiid maŋŋá reflekterejetne dárkileabbo oahpu lihkestuvvama, mii dán oahpus dahká dán nu mearkašahttin studeanttaide. Lahkonanvuohki lea nugo Laursen čállá ahte didáktalaš bargu lea odne sirdášuvvan oahpu reflektaremii maŋŋá go lea čadahuvvon. Ovdal lea leamašan dábálaš fokuseret oahpu dárkilis plánemii ja dan lágideapmái. Reflekteren buktá odđa áddejumi man mielde sáhtta muddet ja ođastit oahpu lágidemiid, maiddái dán MKÁ-oahpu mas dás lea sáhka.

Ean árvvoštala MKÁ-oahpu ollislaččat, dušše muhtun osiid. Muitalusii gullá maid ahte letne geahččaladdan eará metodaidda mat munno mielas eai doaibman nu mo kultuvrralaš synergijametoda² maid ollu allaskuvllat

---

² Metoda mii galggašii ovddidit kultuvrraid gaskasaš gulahallama daiguin eavttuiguin ahte; 1. goappašat bealit hábmeba iežaska dilálašvuodačilgehusa, 2. čielggadeaba iežaska kultuvrralaš vuodušteami iežaska láhttemii ja daguide, 3) bealálaččat geahččaleaba ovttaš gávdnat mii lea oktasaš kultuvrralaš áddejumi, 4. dát oktasaš áddejumi galggašii addit vuodu gávdnat čovdosiid mat leat dohkálaččat goappašiidda. Metodas leat kulturerohusat resursan.

geavahit. Ean áiggo dás dáđi eambo čilget metoda, eará go ahte munno geahččaladdamat čájehedje ahte ean lihkestuvvan dáinna vugiin boktit studeanttaid beroštumi.

Duogášdihtui gullá maid ahte oassin lihkestuvvamii lea ahte oahppofálaldagas leat vuodđoáššit bures ordnejuvvon. Dáidda gullet kvalitehtasihkarastojuvvon plánen, lágideapmi ja čađaheapmi. Dán oahpus lea maid dái bagadallan ja jámma árvvoštallan systemáhtalaččat geavahuvvon bargoreaidun.

Searvelanjas – ovttas oahppat

Nugo boahdá ovdan studeanttaid ovdamearkkain, de govvidit sii mángii sámiid fámohevuodadili, man čuvvot nákkáhállamat, riiddut ja maiddá vuolláneamit. Čájehit ahte maiddá iežaset ovtastallamiin sáhttet sámit soardašuvvat ja soardit nuppiid. Dáid birra ii leat álki hállat go lea sáhka das mo mii nákcet hálddašit iežamet eallima. Áddemis lea ahte go dákkár áššiid galgá fokuseret oahpus, de ferte láchit oadjebas gulahallandili studeanttaide. Oahpaheaddji ferte ieš álggahit mitalusaiguin, mat čájehit ahte rašis áššiin sáhtta ságastallat, de lea geahppasat studeanttaide joatkit. Luohkkálatnja šaddá dáinnalágiin oahppanarena gos lea rabasvuohtha ja duostilvuohtha ságaškuššat. Dákkár oahppanarena gohčoda Mikkel Nils Sara searvelatnjan. Son čilge ahte dát sámi árbevirolaš searveoahppan dáhpáhuvvá go mánggabuoľvvat olbmot leat ovttas barggildeamen ja barggaid ja oahpu bokte juogadit máhtu, dieđu ja árvvuid. Juohkehaččas searvelanjas lea su iežas doaibma. (Sara 2003: 125.) MKÁ-oahpus leat ásahan ovttas studeanttaiguin searvelanja, mas studeanttat sáhttet oadjebasat juogadit jurdagiid ja ahtanuššat fágalaččat, virggálaččat ja olmmožin. Studeanttaid oktasaš geaidnu searvelatnjjii lea dat, go sii ieža leat dihtomielalaččat ohcan dán ohppui ja sin beroštupmi lea oahppat kulturdeaiivvadeamiid hálddašit sihke virggálaččat ja persuvnalaččat. Dákkár motivašuvnnain leat sii geatnegahtán iežaset leat mielde hábmemin searvelanja sisdoalu ja dahkamin dan buorrin ja oadjebas dilálašvuohthan.

Go studeanttat MKÁ-searvelanjas šaddet guorahallat ja bidjat sániid iežaset kulturduogáži ja iskat iežaset áddejumiid, de dat oadjuda ja dahká sin duostileabbon geahččat rahpasit dilálašvuodaid eará čalbme glásaiguin. Dákkár kritihkalaš reflekteremii lea eaktun ahte olmmoš lea oadjebas

iežas duogázii, čállá Gullestad ja lasiha ahte go olmmoš oamastišgoahtá doahpágiid ja kategoriijaid maiguin sáhtá einnostit boahte áiggi, de addet dát muhtun muddui kontrolla eallima badjel (Gullestad 2002: 66).

Muitalus- ja vásihusoahppan

Nugo ovdalis lea čilgejuvvon, de leat MKÁ-oahpus studeanttaid mitalusat guovddázis. Eaktun lea ahte mitalusat čatnasit studeanttaid vásihusaide ja seammás leat ohppui relevánttat. Dákkár oahppanvuohki gohčoduvvo vásihusoahppamin. Vásihusaid sáhtá maid geavahit dušše movttiidahttin dihte studeanttaid berostišgoahtit muhtun fáttás, muhto dasto sirdásit «rivt-tes» skuvlafágaide. Dán vuogi, mas dušše movttiidahttima várás geavaha studeantta beroštumi, gohčoda Hoëm «mahkáš» dohkkeheapmin. Oahpaheddji dohkkeha dán dušše seaktin dasa mii skuvlla beroštupmi lea. (Hoëm 1978: 48.) MKÁ- oahpus leat vásihusat, mat mearridit fátta mainna bargat ja de easka leat teoriijat ja eará čilgehusat veahkkin dáhpáhusa ođđaláhkái áddemii. Go dáinnalágiin ávkkástallá studeanttaid vásihusain, de sáhtá diehtu šaddat eanet beroštahti ja oažžut árvokvalitehta (Hoëm 1978: 67). Go guorahallá vásihusoahppama vel eanet, de sáhtá oaidnit dán didákttalaš beliid, nammalassii ahte vásihusas lea subjektiiivvalaš ja objektiiivvalaš doaimma (Illeris 1981: 113). MKA-oahpus leat bures áimmahuššan vásihusa subjektiiivvalaš doaimma mii oahpahusas vuhtto dat lea studeanttaid mielas relevánta ja beroštahti. Go áigu váldit vuhtii vásihusaid objektiiivvalaš doaimma, de ferte dáid lohtet persuvnnalaš dásis ja bajábeallái bidjat dáid stuorát oktavuhtii, mas dát čuvgehit maiddá servodatlaš struktuvrraid. Dieinnalágiin leat MKÁ studeanttat vásihusoahppama bokte oahpahallan oaidnit iežaset vásihusaid objektiiivvalaš geahčastagas.

Tiller buktá vásihusoahppama proseassa ovdan oahppanráidalasa bokte, mas sirre oahppanproseassa cehkiiid mielde. Son deattuha ahte go olbmot luvvosit mitaladdet iežaset vásihusaid birra, juogadit dáid, muhto eai dađi dobbelii fievrrit ášši, de lea dát dušše geardduheapmi, iige oahppan. Jus oahppan galgá šaddat ollislaš, de ferte vásihusaid kategoriseret ja systematiseret. Kategoriseren mearkkaša ahte studeanttat ordnejit vásihusaid main orrot seammaláganvuodát ja dađistaga sáhttet oaidnit muhtun váldominstariid ja -hámiid. Dasto lea leamašan oahppama hástalussan goallostat oktii kategoriserejuvvon vásihusaid. Ja go gávdnet čielga kategoriijaid, de lávejit álkibut oaidnit maiddá, mat dain čatnasit oktii ja mat sierranit. Mađi badjelii

goargnu oahppanráidallasas, dađe eanet luvvejuvvo mitalus dilálašvuodas ja áiggis ja nu dat abstraherejuvvo. (Tiller 1999: 34.) Dákkár abstrákta dási olahus lea oalle hástalus, omd lea studeanttaide leamašan hástalusson MKÁ-oahpus bargat analyhtalaš kulturáddejumiin ja kultursensitivitehta ovddidemiin. Jus proseassas leimmet duhtat mitaladdamii, mii iešalddis lea buorre juogadeapmi, de ii livčče buktán seammá oahppanbohtosiid. Ee. vejolaččat livččiimet gártan dillái ahte eat livčče áican fenomenaid maiguin leat čanastagat fápmorelašuvnnaide, sohkabeali, čearddalaš dahje sosiálalaš earuide. MKÁ fágas hástaluvojit studeanttat justa dieid fenomenaid atnit čalmmis. Mitalusat ja vásihusat leat álgoálbmot geahčastagas seamma árvosaččat go teoriijat, dasgo sáhttet fuomášahttit čanastagaid ja luvvet eará geahčastagaid.

Oahppan mii čuohcá

Vásihusoahppanproseassa lágideames ii sáhte garvit miellaguottuid ja dovdduid oasi oahpus. Dán oahpu vuodđoáddejupmi, váikko dat ii leat čállojuvvon gosage, lea ahte olbmo gelbbolašvuhtii gullet dieđuid, dáidduid ja máhtuid lassin maiddái olbmo dovddut ja miellaguottut. Dát mielddisbukta ahte studeanttaid dovddut leat oassin ollislaš oahppamis ja váikkuhit oahppanproseassa lihkestuvvamii. Manne lea diekkár diehtoáddejupmi jierpmálaš ja mo dan vuodustit?

Illeris gohčoda oahppama mas olbmo dovddolaš bealit leat oassin, signifikánta oahppamin. Dát mearkkaša ahte oahppamis lea čiekŋaleabbo mearkkašupmi mii álo buktá muhtun muddui bákčasa ja vuorjá olbmo dásedisvuoda. (Illeris 1981: 87–88.) Dien čilgehusa mielde lágiduvvo studeanttaide signifikánta oahppan, sin stirdon áddejumit cuovkanit ja odđa diehtu sáhtta vuorjat sin dásidisvuoda. Ovdamearkan, Hoëm čilge ahte go dovddut leat oahpuid oassin, de šaddá oahppan čiekŋaleabbo. Oahppu oazžu árvvu, das šaddá čiekŋalis áddejupmi maid oahppit oamastit. (Hoëm 1978: 67.) Lea dehálaš ahte studeantajoavkkus lea oadjebas searvevuolta, muhto lea maid ávkkálaš oahppamii ahte sii deaividit vuostálasvuodaid mat vurjet sin. Ziehe maiddái geassá ovdan vuostálasvuoda giedahallama oahppamis go čállá ahte galgá lágidit vuordemeahtumiid, eahpádusaid, eahpesihkarvuoda ja vuostálasvuodaid, go dát boktet motivašuvnna (Ziehe 1978: 94). Sámi árbevierus lea vuordemeahtun hástalusaid čoavdin ja bákčasa gierdan dehálaš go oahppamis ja dain strategiijain lea sáhka. Balto čalmmustahtta mo ieš-

ráđálašvuođa ovddideapmái gullá máhttit hástalusaid čoavdit. Ja maiddái sáhtta leat dehálaš hájjanit bákčasa gierdat. Ollugat dovdet sámi árbevierrun dan go sámit suvvet máná niibbástallagoahtit oalle árrat. Ulbmiliin lea ahte mánát galget ieža birgegoahtit niibbástallademiiguin, nu ahte eai čuohpat iežaset. Balto fuopmášahtta ahte sámi iešbirgejupmi lea maid eanetgo geavatlaš čehppodagat, namalassii dáidu oahppat jurddadásis čoavdit váttisvuođaid. Sámit huksejit mánáide válmmaš- ja duostilvuođa vuordemeahtun hástalusaid čoavdimii. Válmmašvuohta čoavdit vuordemeahtun hástalusaid lea okta dain deháleamos dáidduin maid olmmoš berre oahppat go galgá ráhkkanahhttojuvvot birget maiddái boahttevuođas. Dán válmmašvuođa mearkkašupmi boahtá maid ovdan sámi árbevierus, čilge Balto. Dáidu addá iešbirgemii mentála válmmašvuođa ja čoavdindáiddu. Dasa lassin bajida iešráđálašvuohta olbmo iešluohttámuša. (Balto 2008: 60.) Go MKÁ-studeanttat lohket sii leat oahppan ollu dan birra mo hálddašit buorebut kulturdeaiivademiid, de soaitá leat nu ahte sii eai leat gávdnan čovdosiid buot hástalusaide, muhto baicce leat huksen mentálalaš válmmašvuođa dáid duostumii.

Letne oaidnán mo studeanttaid entusiasmma ja mokta badjána go hástaluvojit ieža gekset juoidá. Go lea sáhka ođđa vugiid váldimis atnui kulturdeaiivademiid hálddašeamis, de lea studeanta guovddázis dan proseassas. Oahpaheaddji ii máhte studeantta árgabeaidili buoridit, muhto sáhtta láidestit su ovdánanproseassa. Studeanta geavaha iežas ollislaččat, vásihusaid, dieđuid, gamuid, dovdduid, ságastallamiid earáiguin ja buot veahkeváriid mat ležžet ovddidit iežas áddejumi. Mángii vuhtto lea headástuvvan go ii gávnná čovdosa girjjálašvuođas, iige gávnná ovttá rivttes vástádusa ja dasa lassin vel ahte vástádus maid gávdná soaitá leat áibba vuorddekeahtes. Dán oahppanproseassa dávggasvuohta giktala ja stimulere olbmo vanahit iežas potenciála oahppat. Studeanttaid alla beroštumi doalaha maid dat, go váttisvuođa hástalus lea vuolgán sin persuvnnalaš vásihusas, dás ii leat buđaldeamen aivve fal teorehtalaš govahallamiiguin, muhto dás lea njuolggá ávki olbmuid geavatlaš ovttastallamiidda.

Ja de stuorra mitalussii

Čállošis boahtá ovdan ahte dat mii orui leamen smávva mitalus smávva ášši birra, šaddá stuorra mitalussan studeanttaide. Go studeanttat čiekjudit iežaset ohppui loktejit sii iežaset áddejumi metadássái ja nákkejit oaidnit

ahte eaŋkildáhpáhusat leat oassin stuorát oktavuodain. Studeanttaid muitalusain sáhtá lohkat kultuvrralaš ja servodatlaš minstariid, politihkalaš proseassaid ja historjjálaš duogáziid. Dáid doahpagastin ja teoriijaide vuodjun oažžu meinnega, go čatnasit sin persuvnnalaš beroštumiide ja vásihusaide. Okta dehálaš olahus teorehtalaš čiekŋudeamis lea dat go studeanttat fuobmájit man láhkai kulturtearpma sáhtá geavahit juogo olgguštit dahje fátmastit olbmuid. Go hárrjánit dovdat iežaset ja earáid kultuvrralaš doavnnji, de ahtanušša sin kultuvrralaš sensitivitehta, sii ohppet leat unnit normatiiva ja eanet analyhtalaččat. Studeanttat muitalit dávjá vealaheami, soardima ja badjelgeahččama birra. Muhto dása ii sáhte bisánit, baicce bargguid bokte ja searvelanjas iskkadit guđe láhkai sáhtá buoridit dili. Searvelanjas bargat oadjuda studeanttaid guorahallat rašis beliid, konflikttaid ja vuostálasvuodaid ja gievruda ohat vejolaš čovdosiid čuolmmaide. Dát proseassa dearvvasmahtá ja fápmudahtá eaŋkilstudeanttaid, studeantajoavkku ja dasto sin bargobirrasa ja servodaga.

Válljejuvvon bargovuohki mas vásihusat ja muitalusat leat guovddážis, sáhtá leat okta čilgehus oahpu lihkestuvvamii go dát speadjalastá sámi árbevirolaš oahppanlágideami. Munno stuorra muitalussii gullá maid dat ahte moai letne fuobmán man láhkai moai gamus letne válljen sámi árbevirolaš oahppanvugiid, go letne addán sáji muitalussii, vásihussii, dovdduide ja searvelanjas oahppamii. Dát bargovuogit leatge dás mat orrot heivemin bures ja veahkeheamen oahpu lihkestuvvat. Sámi árbevieru mielde galgá buoššudit olbmo gierdat bákčasa, hálldašit vuordemeahttumiid ja vuostálasvuodaid, ja dát maid leamašan oassi oahpu lágideamis. Ja soaitá ahte dát hástalusat lasihit studeanttaid iešbirgejumi- ja váttisvuodaid čoavdindáiddu ja hárrjáneami. Go hárrjána sirdit čoavdindáiddu eará dilálašvuodaide, de lea olahan alla dássái oahppamis.

Dát namuhuvvon oahpes oahppanvuogit addet buorredilálašvuoda dovddu ja mielamiel oahppandili sihke oahpaheaddjái ja studeanttaide. Muitalusažat mainna studeanttat álge, leat sturron nu, ahte ii dušše sin bargoeallimis, muhto maiddá sin persuvnnalaš eallimis luovvanit ođđa searat ja fámut. Reflekteredettiin dán oahpu oidne ahte dán oahpu stuorra muitalussii lea dárbbášlaš vel nannosabbot loktet álgoálbmotperspektiivva, mas fápmu, koloniserema váikkuhus ja buorideapmi lea guovddážis. Dalle go oahpu čadaheimme ii lean vel dekoloniseren nu oahpes doaba ja bargovuohki, muhto dál oidne ahte letne bargan dáid dekoloniseren prinsihpaid mielde.

Oahpu ođasteapmái sáhtašiige inkluderet dekoloniserema oahppanproseassa, masa Marie Battiste ja Linda Tuhiwai Smith leaba ovddidan metodologiija. Sudno barggut čájehit mainna lágiin álgoálbmogat sáhttet ávkkástallat, go dárbbasit ođđasit doahpagastit koloniserema váikkuhusaid, buoridit iežaset dili ja iešárvvu ja hukset iešmearrideami iežaset áššiin.

Moai letne nuorravuoda rájes searvan sámi servodaga ovddidanbargguide, sihke fágalaččat ja politihkalaččat. Dat ahte lea oassálastin sámi lihka-dusas váikkuha diehttelasat fágalaš beroštumiide, lahkonanvugiide ja sáhkkiiiduššamiidda. Muhto oassálastimis lea maid iežas ovdu, go dákkár searvamiid bokte oahppá oaidnit oktiibeasáhkkihemiid eaŋkalolbmuid ja olmmošjoavkkuid gaska, ja mo dát dáhpáhusat buktet konflikttaid, bákčasiid ja váivviid olbmuide. Kulturáddejumi ovddideami oidne govttolaš reaidun hukset buoret ja dearvvasleabbo ovtastallan- ja gulahallanvugiid. Go letne sámi servodaga doaibmi lahttun, de dát dutkama oktavuodas geatnegahtta váruhit maiddá leat dán servodaga fuolalaš áicin, nu go Skjervheim muittuha (1976). Dáid rollaid gaska sirddašeapmi leage dahkan ahte letne studeanttaiguin searválagaid beassan ovddidit iežame diehtohivvodaga ja áddejumi dán fágasuorggis. Mii guoská kultuvrralaš sensitivitehtii, de letne šaddan eanet diđolažžan das mo min čatnašumit sáhttet dagahit čuovggahis dielkkuid earáláganiid hárrái. Várra lea maid dat ahte sáhtta ribahit fátmastit iežas láganiid liiggás. Dát bealli báhcá lohkaí árvvoštallat.

Girjjálašvuohta

- BALTO, ASTA 1997: *Sámi mánáidbajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- BALTO, ASTA MITKIJÁ 2008: *Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahhtevaš buolvvaide. Dekoloniserema akšuvdnadutkamuš Ruotabeale Sámis*. Dieđut 4/2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- BARTH, FREDRIK 1994: *Manifestasjon og prosess*. Oslo, Universitetsforlaget.
- BATTISTE, MARIE (doaim.) 2000: *Reclaiming Indigenous Voice and Vision*. Vancouver: UBC Press.
- DAHL, ØYVIND 2001: *Møter mellom menneske: interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- EIDHEIM, HARALD – STORDAHL, VIGDIS 1998: *Kulturmøte og terapi i Sápmi*. Kárášjohka/Karasjok: Davvi Girji OS.

- GULLESTAD, MARIANNE 2002: *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Else Marie 2004: Kulturforståelse, kulturprocesser, identitet. – Guttorm, Gunvor – Sandven, Jostein (doaim.), Sløjden, minoritetene, det flerkulturelle og et internasjonalt perspektiv. Techne-serien, Forskning i sløjdpedagogik och sløjdvetenskap B:13/2004. NordFo – Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete. Høgskolen i Telemark, Avdelningen for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning.
- HOËM, ANTON 1978: Kunnskapsoverføring som et sosialt fenomen. – Monsen et al (doaim.), *Kunnskapssosiologi og skoleutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- HØGMO, ASLE (1986): Det tredje alternativ. Barns læring av identitetsforvaltning i samisk-norske samfunn preget av identitetsskifte. – *Tidskrift for Samfunnsforskning* bd. 27, s. 395–416.
- HØGMO, ASLE 1998: *Fremmed i det norske hus. Innvandreres møte med bygdesamfunn, småby og storby*. Oslo: Notam Gyldendal.
- ILLERIS, KNUD 1981: *Modkvalifiseringens pædagogik – problemorientering. Deltakerstyring og eksemplarisk inlæring*. København: Unge Pædagoger.
- KUOKKANEN, RAUNA 2000: Towards an «Indigenous Paradigm» from a Sami Perspective. – *Canadian Journal of Native Studies* 20: 2, s. 411–436.
- KVERNMO, SIV – STORDAHL, VIGDIS 1990: Fra same til akademiker = fra deltaker til observatør. – *Sami Medica* nr. 1, s. 4–10.
- LAURSEN, PER FIBÆK 1997: Refleksivitet i didaktikken. – Jens Christian Jacobsen (doaim.), *Refleksive læreprocesser* s. 60–78. København: Forlaget Politisk Revy.
- NERGÅRD, JENS IVAR 2006: *Den levende erfaring: en studie i samisk kunnskapstradisjon*. Oslo: Cappelen akademisk.
- SARA, MIKKEL NILS 2003: Sámi máhtut oahpahas ja oahpponeavvuin – Vuokko Hirvonen (doaim.), *Sámi skuvla plánain ja praktihkas* s. 121–138. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- SMITH, LINDA TUHIWAI 1999: *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books.
- STORDAHL, VIGDIS 1996: *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et samisk lokalsamfunn*. Kárášjohka: Davvi Girji O.S.
- STORDAHL, VIGDIS 2008: Nation building through knowledge building: the discourse of sami higher education and research in Norway. – Minde,

- Henry (doaim.), *Indigenous Peoples: Self-determination Knowledge Indigeneity* s. 249–266. Delft: Eburon
- TILLER, TOM 1999: *Aksjonsl ring: forskende partnerskap i skolen*. Kristiansand: H gskoleforlaget.
- ZIEHE, THOMAS 1978: Subjektiv betydning og erfaring: Om Glocksee-skolefors gets didaktiske konsept. – *Kontext* nr. 35, s. 82–98.

Indigenising the study of Multicultural Understanding at the S mi University College

In this article, we examine our experiences of carrying out – and teaching for about ten years – a course called Multicultural Understanding (in Sami *m nnggakultuvrralaš  ddejupmi*, MK ) in the S mi University College. We focus on the way of working in the course in which the emphasis is on the position and the telling of stories. We also analyze how this method has contributed to the students learning process. Furthermore, we assess how this way of working influences the conditions of learning and look at how we can change and improve the education.

The article shows that the enhancing of cultural sensitivity and an analytic way of thinking are central elements of the course on multicultural understanding. It also shows that this approach makes the experiences and feelings of the students themselves visible, because – compared with ordinary courses – the course gives them ‘more room’. This way of working entails that the students can express their experiences through stories. The stories have provided content for the course and connected it with relevant and topical discussions in society. Often, they have also served as a beginning for the papers that students have written in connection with more comprehensive project work. Narration plays, of course, a central role in Sami heritage and this article also examines whether, through the approach of the course and the provision of a learning opportunity, we have created a Sami learning environment, or “a shared room”, which contributes to human self-improvement, analytical cultural understanding and good reflective skills in the students.

While reflecting on this education, we realized that the course needs to have an even stronger indigenous perspective, which deals with power relations

and the effect of colonisation but also focuses on recovery. The education could be reformed to include the learning process of decolonisation, for which indigenous researchers have developed methodologies. It may contain elements that could be used in our course on multicultural understanding, to promote the empowerment of the Sami and other indigenous peoples.

Asta Mitkijá Balto ja Liv Østmo

Sámi allaskuvla

asta-m.balto@samiskhs.no

liv.ostmo@samiskhs.no